

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

БАРАНОВСЬКА ТЕТЯНА ВАСИЛІВНА

УДК 343.37

**ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЯ
КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ
ПРОТИ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ**

Спеціальність 12.00.08 – кримінальне право та криминологія;
кримінально-виконавче право

РЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Дніпро – 2023

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Державному університеті «Житомирська політехніка» Міністерства освіти і науки України.

**Науковий
консультант:**

Заслужений економіст України,
доктор наук з державного управління,
доктор економічних наук, професор
Грицишен Дмитрій Олександрович,
Державний університет
«Житомирська політехніка», проректор

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор
Медицький Ігор Богданович,
Прикарпатський національний університет імені
Василя Стефаника,
Професор кафедри політики у сфері боротьби зі
злочинністю та кримінального права;
доктор юридичних наук, професор;

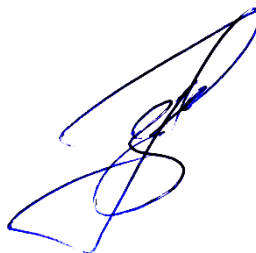
Спільник Сергій Іванович,
Запорізька обласна прокуратура,
керівник;
доктор юридичних наук, професор;

Сидоренко Наталія Сергіївна,
Навчально-науковий інститут права та інноваційної
освіти Дніпровського державного університету
внутрішніх справ,
професор кафедри управління та адміністрування.

Захист відбудеться 27 січня 2024 року о 09-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 08.727.02 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ за адресою: 49000, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26.

З дисертацією можна ознайомитись у загальній бібліотеці Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ (м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26).

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

В.С. Березняк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Економічна безпека держави є одним з ключових векторів забезпечення національної безпеки. Стабільність економічної системи держави, її стійкість та здатність адаптуватися до зміни сукупності внутрішніх та зовнішніх, суб'єктивних та об'єктивних, суспільних та природних детермінант визначають можливості протистояння внутрішнім та зовнішнім загрозам. Значення економічної системи для забезпечення функціонування та сталого розвитку суспільства вимагає дієвої системи кримінально-правової протидії кримінальним правопорушенням проти економічних відносин, які визначаються широким спектром та масштабом наслідків, в першу чергу, економічних, які в подальшому зумовлюють порушення рівності та справедливості в суспільстві, знижують рівень довіри до державних інституцій, призводять до зростання соціальної нерівності та напруженості, створюють загрози правам та інтересам людей.

Необхідність переосмислення ролі кримінального законодавства у запобіганні та протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи визначається динамічним характером економічних відносин, докорінною трансформацією економічної системи, зумовленою глобалізаційними процесами та цифровізацією суспільних відносин, відсутністю комплексних досліджень, які б враховували системний характер економічних відносин в їх взаємозв'язку та взаємообумовленості. Значення захищеності економічної системи від кримінальних посягань набуває нової актуальності в умовах протистояння нашої держави збройній агресії РФ, оскільки наявність достатнього обсягу економічних ресурсів та їх раціональне використання, як ніколи є життєво необхідним.

За офіційним статистичними даними Офісу Генерального прокурора в період з 2016 р. по 2019 р. щороку реєструвалося в середньому близько 100 тис. кримінальних правопорушень проти економічної системи України. В порівнянні з 2019 р. у 2020 р. кількість зареєстрованих правопорушень зменшилось на 55%. Вже з 2020 по 2023 рр. щороку в середньому реєструється близько 40 тис. кримінальних правопорушень.

Розвиток наукового, теоретичного та методологічного знання в кримінальному праві та кримінології щодо запобігання та протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи висвітлений в наукових працях багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених. Значною мірою приділена увага до даного виду кримінальних правопорушень пов'язана із їх деструктивним впливом на економічну систему і як наслідок державну безпеку. Серед вітчизняних вчених питання запобігання економічних злочинів розглядалось в працях Т.О. Арделян, Ю.В. Бауліна, А.М. Бойка, Д.О. Грицишена, Б.М. Головкина, Н.О. Гуторової, Г.В. Дідківської, О.О. Дудорова, М.О. Дунаса, В.В. Євдокимова, М.О. Євдокимової, О.Г. Кальмана, О.М. Крижановського, І.М. Леган, О.М. Литвака,

О.М. Литвинова, І.Б. Медицького, В.В. Мойсеєнка, Р.О. Мовчана, В.В. Піддубного, В.М. Поповича, В.В. Сазонова, Н.С. Сидоренко, В.М. Сокола, С.І. Спільника, Є.Л. Стрельцова, О.О. Титаренка, В.Я. Тація, М.І. Хавронюка, В.В. Шаблистого та інших. Серед зарубіжних вчених зазначені проблеми вирішували Альба Р.М. (Alba R.M.), Арваніти Т.М. (Arvanites T.M.), Бовен Дж. Е. (Bowen J.E.), Ван Зіл Ф. (Van Zyl F.), Кванса Е.К. (Quansah E.K.), Кендалл Р. (Kendall R.), Маккензі Р. (Mackenzie R.), Накадзима К. (Nakajima C.), Пельзес Е. (Pelsez E.), Серіо М. (Serio M.), Феррейра Б. (Ferreira B.R.), Хаклер Дж. (Hackler J.) та інші. Важливе значення розвитку міжнародного співробітництва у сфері протидії злочинності займають праці таких зарубіжних вчених, як: Гілл П. (Gill P.), Ферeday Л. (Fereday L.), Морлінг Н. (Morling N., Schneider P.M.), Невток П.Н. (Newton P.N.), Фернандез Ф.М. (Fernández F.M.), Планкон А. (Plançon A.), Невтон Дж. (Newton J.), Палмер К. (Palmer K.), Барнет М. (Barnett M.), Колеман Л. (Coleman L.), Сідлер М. (Sidler M.), Джаковські С. (Jackowski S.), Дімхофер Р. (Dirnhofer R.), Фок П. (Vock P.), Залі М. (Thali M.), Бродхурст Р. (Broadhurst R.), Оліварес-Мендес М.А. (Olivares-Mendez M.A.), Людвіг П. (Ludivig P.), Воос Х. (Voos H.), Кампой П. (Camproy P.), Дженсен Р.Б. (Jensen R.B.) та інших.

Актуальними напрямками розробки механізмів запобігання та протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи визначають наступні проблемні питання: уточнення змісту поняття «кримінальні правопорушення проти економічної системи»; виявлення особливостей еволюції механізмів протидії досліджуваним правопорушенням; встановлення специфіки кримінального законодавства на різних етапах суспільного розвитку; криміналізація окремих видів не врегульованої протиправної діяльності (корупція в приватному секторі, фінансування збройних конфліктів, порушення міжнародних та національних економічних санкцій, майнінг (виробництво), обмін, купівля, продаж криптовалюти, криптоактивів); напрями реалізації міжнародно-правового механізму протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Державного університету «Житомирська політехніка» за темами: «Забезпечення економічної безпеки територіальних виробничих комплексів» (номер державної реєстрації 0120U103443); «Використання цифрових технологій в системі запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом для запобігання фінансуванню тероризму» (номер державної реєстрації 0122U200730). У межах тем автором проведені дослідження, пов'язані з розробкою міжнародно-правового механізму протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи та формуванням нового підходу до реформування кримінального законодавства України в контексті європейської інтеграції.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертації полягає в формуванні теоретичних, методологічних та праксеологічних засад запобігання та протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи.

Для досягнення мети в роботі поставлено та вирішено наступні завдання:

- обґрунтувати напрями розвитку методології юридичної науки в контексті дослідження проблем протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи;

- встановити публікаційну активність та встановити напрями розвитку теоретичного уявлення про кримінальні правопорушення проти економічної системи та механізмів протидії;

- розкрити зміст та властивості кримінальних правопорушень проти економічної системи як соціально-економічного явища та правового поняття;

- простежити еволюцію механізмів протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи в Україні та світі;

- встановити особливості становлення кримінального законодавства України та кримінальної відповідальності за правопорушення проти економічної системи;

- обґрунтувати особливості еволюції санкцій щодо кримінальних правопорушень проти економічної системи;

- провести кримінологічну характеристику кримінальних правопорушень проти економічної системи;

- охарактеризувати особливості реформування кримінального законодавства в Україні та розробити нову структуру Кримінального кодексу в частині кримінальних правопорушень проти економічної системи;

- обґрунтувати напрями криміналізації правопорушень проти економічної системи, що викликані детермінантами безпекового характеру;

- охарактеризувати трансформацію діяльності правоохоронних органів та органів державної влади, на які покладено правоохоронну функцію щодо протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи;

- проаналізувати та встановити вектори розвитку сучасних правових форм, напрямів та інструментів міжнародного співробітництва у сфері запобігання та протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи;

- розкрити специфіку діяльності INTERPOL та розробити сучасний механізм співпраці у сфері запобігання кримінальним правопорушенням проти економічної системи;

- розкрити специфіку діяльності EUROPOL та розробити сучасний механізм співпраці у сфері запобігання кримінальним правопорушенням проти економічної системи.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері забезпечення економічної безпеки держави.

Предметом дослідження є запобігання та протидія кримінальним правопорушенням проти економічної системи.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є загальнофілософські та загальнонаукові методи пізнання явищ і процесів у юридичній науці, зокрема кримінальному праві та криминології. Сформована джерельна база дослідження протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи (п. 1.2) ґрунтується на застосуванні методів бібліометричного аналізу, систематизації та теоретичного узагальнення. Обґрунтування змісту, властивостей, причин та наслідків кримінальних правопорушень проти економічної системи (п. 1.3) здійснено за допомогою методів бібліографічного аналізу, систематизації, групування, аналізу та синтезу. Методи історико-правового аналізу, систематизації, групування та абстрагування застосовані для обґрунтування історико-правових аспектів еволюції протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи (п. 2.2; 2.3). Дослідження еволюції та сучасного стану кримінального законодавства України в частині кримінальних правопорушень проти економічної системи (п. 3.1, 3.2, 3.3) стало можливим із застосуванням історико-правового методу, аналізу документів, систематизації, логіко-юридичного методу. Порівняльно-правовий метод, аналіз документів, систематизації, логіко-юридичний метод використано для розробки напрямів адаптації вітчизняного кримінального законодавства до вимог Європейського Союзу та розробка підходу до формування нового КК (п. 4.1, 4.2). Методи аналізу та синтезу, систематизації, статистико-математичний, порівняння, метод системного підходу використано для дослідження специфіки діяльності правоохоронних органів країн Центральної та Східної Європи та трансформації діяльності вітчизняних правоохоронних органів (п. 4.3). Обґрунтування правових форм, напрямів та інструментів міжнародної співпраці щодо протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи (п. 5.1) здійснено шляхом використання методів: порівняльно-правовий, системний підхід, логіко-юридичний, аналіз документів. Розробка механізмів міжнародно-правової протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи шляхом співпраці з INTERPOL та EUROPOL (п. 5.2, 5.3) здійснена на основі методів: порівняльно-правовий, системний підхід, логіко-юридичний, аналіз документів, систематизації.

Інформаційною базою дослідження є наукові джерела (монографічні праці, наукові статті вітчизняних і зарубіжних вчених з проблем кримінальних правопорушень проти економічної системи, економіки, правоохоронної діяльності та міжнародного співробітництва; матеріали науково-практичних конференцій і семінарів); офіційні документи (нормативні документи України та країн Центральної та східної Європи, що складають кримінальне законодавство); офіційні дані Державної служби статистики України, Міністерства внутрішніх справ України, Генеральної прокуратури України, Національної поліції, Міністерства фінансів України; матеріали міжнародних наукометричних баз даних Scopus та Web of Science; довідкові та інформаційні видання міжнародних організацій.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у створенні цілісної концепції державної політики у сфері запобігання та протидії економічній злочинності.

Основні положення наукової новизни полягають у наступному:

вперше:

– введено в науковий обіг поняття кримінальні правопорушення проти економічної системи, запропоновано його зміст (протиправні умисні, корисливі діяння, що порушують діючий економічний порядок в державі та за її межами з метою незаконного збагачення та/або протиправного використання економічних інструментів (відносин, механізмів) для інших неекономічних цілей (політичних, терористичних, воєнних та інших) особою або групою осіб) та ідентифіковано кримінально-правові властивості: а) є дестабілізуючим фактором розвитку економічної системи держави та міжнародних економічних відносин; б) проявляється в протиправному застосуванні економічних відносин, інструментів та механізмів для здійснення злочинного діяння; в) може мати як економічну мету – незаконне збагачення, так і не економічну мету, проте, в той же час, виступати негативним чинником розвитку економічної системи; г) можуть скоюватись шляхом, як порушення законної діяльності, так і шляхом незаконної діяльності;

- обґрунтовано необхідність криміналізації таких видів діянь проти економічної системи як: фінансування збройних конфліктів; порушення міжнародних та національних економічних санкцій; майнінг (виробництво), обмін, купівля та продаж криптовалюти; корупція в приватному секторі. Встановлено, що зазначені види протиправної діяльності становлять особливу загрозу економічній системі, що пов'язано з сукупністю геополітичних, інформаційно-комп'ютерних, політичних детермінант;

- встановлено, що особа, яка вчиняє кримінальні правопорушення проти економічної системи, як окремих тип злочинця характеризується високим освітнім та інтелектуальним рівнем, відносно високим рівнем матеріального становища, добрими комунікативними та організаційними здібностями, стриманістю у взаєминах з оточенням, емоційною стійкістю у поєднанні з невпинним бажанням до збагачення, корисливим ставленням до займаної посади, можливостей, пов'язаних з професійною діяльністю.

- розроблено комплексний механізм формування та реалізації державної стратегії розширення можливостей міжнародної співпраці щодо запобігання та протидії кримінальним правопорушенням проти держави, політичного режиму та влади, основними положеннями якої мають стати: виявлення джерел фінансування незаконної діяльності проти держави, політичного режиму та влади; виявлення фінансових потоків, які пов'язані із фінансуванням незаконної діяльності проти держави (зокрема збройних конфліктів), політичної системи та влади (порушення міжнародних економічних та соціальних санкцій); розшук осіб та їх фінансових активів, які підозрюються в державній зраді, воєнних злочинах та колабораційній

діяльності; проектна діяльність, що пов'язана із формуванням та реалізацією проектів для підвищення ефективності правоохоронної функції України. Для забезпечення реалізації мети Стратегії запропоновано: створення спільних слідчих груп з протидії фінансування незаконної діяльності проти держави, політичного режиму та влади, що мають забезпечити виявлення фінансових потоків, джерел фінансування, розшук фінансових активів правопорушників;

- розроблено механізм міжнародного співробітництва України з EUROPOL щодо запобігання та протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи, зокрема: 1) створення єдиної інформаційно-комунікаційної системи правоохоронних органів України щодо міжнародної співпраці з EUROPOL через офіцерів зв'язку; 2) розширення кола офіцерів зв'язку в EUROPOL через направлення їх не лише від Національної поліції, але й інших правоохоронних органів та органів державної влади, що реалізують правоохоронну функцію; 3) створення кадрового резерву офіцерів зв'язку в розрізі кожного правоохоронного органу; 4) запровадження системи підготовки та перепідготовки офіцерів зв'язку EUROPOL;

удосконалено:

- підходи до пеналізації та депеналізації, криміналізації та декриміналізації окремих видів кримінальних правопорушень проти економічної системи держави шляхом аналізу кримінальних кодексів України (1921 р., 1927 р., 1960 р., 2001 р.) на основі чого ідентифіковано сукупність факторів, що визначає процес пеналізації досліджуваних видів кримінальних правопорушень (політико-правові, соціально-економічні, зовнішньоекономічні та зовнішньополітичні) та встановлено необхідність трансформації існуючої системи покарань, зокрема, вилучення виправних робіт як виду покарань, встановлення аргументованих та адекватних суспільній небезпеці та наслідкам санкцій для порушень проти економічної системи, які не пов'язані із здійсненням господарської діяльності;

- діяльність правоохоронних органів України у сфері запобігання та протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи (Служби безпеки України, Бюро економічної безпеки, Державного бюро розслідувань та Національного антикорупційного бюро України) через: впровадження Єдиного Національного інформаційно-комунікаційного порталу правоохоронних органів; впровадження системи кадрового розвитку правоохоронної системи України через запровадження кадрових резервів; розвиток кадрового потенціалу правоохоронних органів через впровадження концепції «Освіти впродовж життя»; розширення діяльності правоохоронних органів в частині співпраці з іншими правоохоронними органами щодо створення спільних слідчих груп; розширення діяльності БЕБ в контексті запобігання та протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи, які стосуються корупції в корпоративному секторі; розширення просвітницької діяльності; формування єдиного підходу до кіберзахисту та забезпечення інформаційної безпеки;

- направи реформування кримінального законодавства через розробку структури розділу Кримінального кодексу в частині кримінальних правопорушень проти економічної системи, що передбачає виділення книги «Кримінальні правопорушення проти економічної системи», яка поділяється на наступні розділи: 1) Кримінальні правопорушення проти порядку господарювання; 2) Кримінальні правопорушення проти бюджетної системи; 3) Кримінальні правопорушення проти фінансової системи та фінансових ринків; 4) Кримінальні правопорушення проти податкової системи; 5) Кримінальні правопорушення щодо протиправного використання економічних інструментів проти держави та суспільства; 6) Кримінальні правопорушення проти конкуренції та комерційної таємниці. Зазначений підхід враховує усі властивості економічної системи та направи використання економічних інструментів у суспільних відносинах, що дозволяє здійснювати ефективне управління ризиками та загрозами економічній безпеці держави;

- міжнародно-правовий механізм протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи через розвиток: правових форм організації міжнародного співробітництва (двосторонніх або багатосторонніх договорів про співпрацю у сфері запобігання та протидії злочинності; участь у міжнародних політичних та безпекових міжнародних організаціях; співпраця з міжнародними поліцейськими організаціями (INTERPOL, EUROPOL, ASEANAPOL, AMERIPOL, AFRIPOL, GCCPOL, AIMC)), інструментів (інформаційні, організаційні, технічні, технологічні), напрямів (запобігання та протидія кримінальним правопорушенням проти економічної системи за різними їх видами) та національних джерел права, що регулюють міжнародне співробітництво в правоохоронній сфері;

набуло подальшого розвитку:

- розширення об'єктно-предметного поля кримінального права та кримінології на основі ідентифікованих властивостей кримінальних правопорушень проти економічної системи як об'єкту наукового дослідження: 1) кримінальні порушення, що порушують діючий економічний порядок в країні; 2) протидія функціонуванню ринків є загрозою економічній безпеці держави, конкуренції та інвестиційному клімату; 3) порушення міжнародного законодавства у сфері господарської діяльності; 4) кримінальні правопорушення, що пов'язані із державними майном та фінансами, зокрема, як в частині наповнення державного бюджету, так і в частині його використання; 5) узаконення нелегальної діяльності через легалізацію доходів отриманих злочинним шляхом; 6) незаконне використання економічних інструментів для інших неекономічних цілей;

- обґрунтовано історико-правові положення розвитку системи запобігання та протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи в країнах світу в розрізі окремих видів протиправної діяльності (підробка грошей, цінних паперів та документів; контрабанда; легалізація (відмивання) доходів отриманих злочинним шляхом; ухилення від сплати податків та інших обов'язкових платежів, доведення до банкрутства);

- історико-правова оцінка державно-правових норм, які регулювали розвиток економічної діяльності на території України від давніх часів до сьогодення та функціонування системи запобігання та протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи, що дозволило виявити соціально-економічні, політико-правові детермінанти та наслідки для економічної системи;

- обґрунтування властивостей еволюції кримінального законодавства та його кодифікації як основи правового захисту економічної системи через встановлення об'єктивних та суб'єктивних причин формування та реалізації кримінально-правових норм протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи, що стало основою ідентифікації векторів зміни підходу до формування кримінально-правового забезпечення захисту економічної системи.

Практичне значення одержаних результатів. Результати, що полягають у розробці механізмів запобігання та протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи є конкретним внеском, як в кримінологічну науку та кримінальне право, так і в практику, адже сприяють удосконаленню кримінального законодавства та правових і організаційних положень діяльності правоохоронних органів.

Основні теоретичні та методологічні положення дослідження доведені до рівня конкретних розробок, придатних до використання суб'єктами законодавчої та виконавчої влади, правоохоронними органами та закладами вищої освіти, зокрема: Комітетом Верховної Ради України з питань антикорупційної політики (Довідка № 1605/2023-1 від 16.05.2023 р.); Комітетом Верховної Ради України з питань бюджету (Довідка № 395д9/10-2023/125227 від 10.06.2023 р.); УСР в Житомирській області ДСР НП України (Довідка № 277/105/06/2023 від 14.06.2023 р.); Територіальним управлінням БЕБ у м. Києві (Акт від 29.06.2023 р.); Головним слідчим управлінням Національної поліції України (Акт № 27522/24/4/3-2023вс від 24.07.2023 р.); Державним університетом “Житомирська політехніка” (Довідка № 44-21.00/237 від 28.02.2023 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація підготовлена її авторкою самостійно. В наукових працях, опублікованих у співавторстві, є значний внесок здобувачки. Зокрема, у роботах Kryshtanovych M., Dragan I., Grytsyshen D., Sergiienko L., Baranovska T. *The Public and Environmental Aspect of Restoring Sustainable Regional Development in the Face of the Negative Impact of Military Actions on the Territory of the Country* – авторкою обґрунтовано ріст економічної злочинності в умовах воєнних дій; Fuhelo P, Zharikova O, Blishchuk K, Baranovska T, Gudzenko N. *Financial Support Of Territorial Communities Of Ukraine In The Context Of Decentralization*) – обґрунтовано кримінологічні ризики фінансової децентралізації; Kryshtanovych M., Britchenko I., Losonczi P., Baranovska T., Lukashevskaya U. *State Management Mechanisms for the Exchange of Information Regarding Cyberattacks, Cyber Incidents and Information Security Incidents* – удосконалено механізм протидії

кібератакам; Bickauske D., Kromalcas S., Simanaviciene Z., Sergiienko L., Baranovska T. Digital transformation as a factor of ensuring country competitiveness: Moldova case analysis – обґрунтовано важливість даних при плануванні запобіганні злочинності; Kamyshanskyi O., Dykyi A., Kryzhanovskyi A., Baranovska T., Kovalchuk O. Carrying out investigative (search) actions in the investigation of fraud with financial resource – доведено важливість врахування походження джерел фінансування при розслідуванні злочинів проти економічної системи; Khrushch N., Grytsyshen D., Baranovska T., Hrabchuk I., Shevchuk O. An information algorithm: Advancing financial intelligence management for Economic security – досліджено окремі питання економічної безпеки; Дикий А.П., Барановська Т.В. Методологія формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки держави – сформульовано відповідну методологію; Дикий А.П., Барановська Т.В. Міжнародна співпраця в сфері запобігання та протидії економічній злочинності – досліджено види такої співпраці; Малишев К.В., Барановська Т.В. Дослідження системного підходу до вивчення трансформації правоохоронної системи – показано роль правоохоронних органів у запобіганні злочинності; Малишев К.В., Барановська Т.В. Центральні та допоміжні органи виконавчої влади, що формують та реалізують державну політику в сфері трансформації правоохоронної системи – показано вплив реформ на ефективність роботи правоохоронних органів; Малишев К.В., Барановська Т.В. Теоретико-методологічний аналіз нормативно-правового регулювання правоохоронної системи як складова державної політики – встановлено особливості такого регулювання; Ковпака А.А., Барановська Т.В. Інструменти управління фінансовою безпекою України – охарактеризовано фінансову безпеку України; Дикий А.П., Барановська Т. В. Наслідки економічної злочинності як загрози економічній безпеці держави – вказано на види наслідків економічної злочинності; Дикий А.П., Барановська Т.В. Зміст поняття «економічна злочинність»: огляд наукової літератури – здійснено огляд англійської літератури; Свірко С.В., Барановська Т.В. Державне управління бюджетною безпекою в контексті викликів національній безпеці України – визначено загрози національній безпеці; Свірко С.В., Барановська Т.В. Бюджетна безпека як об'єкт державного управління – визначено поняття бюджетної системи.

Наукові ідеї та розробки, що належать співавторам, у дисертаційному дослідженні не використовувалися. Наукові результати та висновки, які виносилися на захист кандидатської дисертації, повторно на захист не виносяться.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дослідження, викладені в дисертації, доповідалися, обговорювалися на наукових форумах різного рівня, а саме «Сучасні виклики сталого розвитку бізнесу», м. Житомир, 3-4 листопада 2022 р.; «Розвиток науки та техніки: виклики сучасності», м. Вінниця, 23 січня 2023 р.; «World Development of Science and

Technology», Canada, Ottawa 16-17 January, 2023; «Глобалізаційні виклики: урядування майбутнього», м. Київ, 7-8 червня 2022 р.; «Публічне управління та інновації», м. Львів, 20-21 травня 2021 р.; «Економічна безпека: держава, регіон, підприємство» м. Полтава, 21 грудня 2020 р.; «Аналіз тенденцій розвитку економіки, фінансів, управління та права» м. Біла Церква, 29 березня 2023 р.; «Перспективи розвитку сучасної науки та освіти», м. Львів, 29-30 березня 2023 р.; «Information and its impact on social processes», April 03-05, Florence, Italy; «Scientific progress: innovations, achievements and prospects» April 3-5, 2023, Munich, Germany.

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи опубліковано у тридцяти чотирьох наукових працях, із них: одна монографія; шість наукових праць, опубліковані в зарубіжних виданнях, що включені до наукометричних баз даних; сімнадцять статей у наукових фахових виданнях України; десять тез доповідей на міжнародних та всеукраїнських конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації – 506 сторінок, з яких основного змісту – 395 сторінок. Список використаних джерел складається із 724 найменувань і займає 83 сторінки, додатки розміщено на 12-и сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено стан її наукової розробки, з'ясовано зв'язок із науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наведено відомості про їх апробацію й оприлюднення.

В розділі 1 «Теоретико-методологічні засади дослідження запобігання та протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи» складається з трьох підрозділів, в яких представлено методологічні та організаційні положення дослідження, обґрунтовано різновекторність та специфіку публікаційної активності та визначено змістовні властивості кримінальних правопорушень проти економічної системи.

У *підрозділі 1.1 «Організація та методологія дослідження правопорушень проти економічної системи та інструментів запобігання її протидії»* обґрунтовано, що економічна система різних рівнів є мінливою до сукупності внутрішніх та зовнішніх, суб'єктивних та об'єктивних, суспільних та природних детермінант. З трансформацією економічних відносин відбувається трансформація системи права, або ж навпаки політична обумовленість трансформації правової системи призводить до змін в системі регулювання економічних відносин. В сучасних умовах, що характеризуються глобалізаційними процесами, цифровізацією соціальних відносин різних видів, зміною парадигм суспільного розвитку, відбувається трансформація

системи нормативно-правового регулювання функціонування економічної системи, що, з одного боку, може служити її удосконаленню, а з іншого, мотивом до порушень. Це актуалізує розвиток кримінального права в частині кримінальних правопорушень проти економічної системи, які можуть становити загрозу національній безпеці.

Злочинність спрямована проти економічної системи має значний вплив на економіку країн і регіонів. Важливість протидії та запобігання кримінальним правопорушенням проти економічної системи визначається надзвичайно широким спектром їх наслідків, зокрема: нанесення значної економічної шкоди, а саме, втрати робочих місць, зниження фінансової стабільності та зростання бідності; зменшення інвестицій, що може загрожувати економічному розвитку країни; створювати загрозу національній безпеці через забезпечення фінансування терористичних організацій, мафії та інших злочинних угруповань; є інструментом для здійснення російської агресії, кібератак та інших форм загроз національній безпеці; призводить до порушення рівності та справедливості в суспільстві. Вона може підірвати довіру до державних інституцій і призвести до зростання соціальної нерівності та напруженості; загрожувати правам та інтересам людей.

Дослідження економічної злочинності дозволяє розуміти її характеристики та динаміку, а також розробляти стратегії та заходи для її протидії. Такими заходами можуть бути розробка більш ефективних методів виявлення злочинів, зміцнення етики та дотримання законів у бізнесі, а також посилення кримінальної відповідальності для осіб, які вчиняють економічні злочини.

Організація та методологія дослідження кримінальних правопорушень проти економічної системи та інструментів запобігання та протидії має свою специфіку. Це обумовлено тим, що кримінальні правопорушення проти економічної системи виходять за межі родового об'єкту, тобто окремого розділу Кримінального кодексу. Специфіка обраного об'єкту визначила властивості організації та методології дослідження, що відображено в структурно-логічній послідовності, методах, об'єктно-предметному полі, географічному та часовому вимірах.

Особливості об'єкту дослідження – кримінальні правопорушення проти економічної системи – можна представити наступними положеннями: кримінальні порушення діючого економічного порядку в країні; протидія функціонуванню ринків є загрозою економічній безпеці держави, конкуренції та інвестиційному клімату; порушення міжнародного законодавства у сфері господарської діяльності; кримінальні правопорушення, що пов'язані із державним майном та фінансами, зокрема, як в частині наповнення державного бюджету, так і в частині його використання; узаконення нелегальної діяльності через легалізацію доходів отриманих злочинним шляхом; незаконне використання економічних інструментів для інших неекономічних цілей. Таким чином, об'єкт дослідження лежить у площині порушень економічного порядку, що діє в державі та на міжнародному рівні

для задоволення економічних цілей та незаконне використання економічних інструментів та відносин для неекономічних цілей (політичних, терористичних, проти національної безпеки та інші). Відповідно, предмет дослідження характеризується як сукупність механізмів запобігання та протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи, що передбачають розвиток кримінального законодавства, трансформацію діяльності правоохоронних органів та міжнародного співробітництва, що обумовлено глобалізаційними процесами та європейською інтеграцією.

Пізнавальний процес організовано таким чином, що обґрунтовані теоретичні положення, які характеризують об'єктно-предметне поле та підтверджені історико-правовою розвідкою, стали підґрунтям для оцінки еволюції вітчизняного кримінального законодавства. Отримані результати дозволили виявити передумови реформування кримінального законодавства України, сформувані ключові напрямки запобігання та протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи та визначити вектори міжнародної співпраці. Зазначене лягло в структурно-логічну схему дослідження, яка представлена на рис. 1.

Зважаючи на специфіку дослідження та структурно-логічну схему, що представлена вище, методологія дослідження представлена сукупністю загальнофілософських, загальнонаукових та спеціальних методів дослідження права, зокрема кримінального права та кримінології в частині запобігання та протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи.

В *підрозділі 1.2 «Сучасний стан наукових досліджень з проблем запобігання та протидії правопорушенням проти економічної системи»* обґрунтовано джерельну базу дослідження, розкрито особливості публікаційної активності та охарактеризовано сучасний стан наукових досліджень з проблем протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи.

Джерельна база дослідження складається з наступних структурних елементів: 1) нормативно-правові акти, що складають кримінальне законодавство України, регулювання міжнародної співпраці правоохоронних органів з міжнародними поліцейськими організаціями; 2) кримінальні кодекси країн Центральної та Східної Європи; 3) нормативно-правові акти, що регулюють діяльність міжнародних поліцейських організацій та їх стратегічні та оперативні угоди з міжнародними організаціями та державою; 4) інформаційні портали правоохоронних органів України та країн Центральної та Східної Європи; 5) дисертаційні дослідження присвячені проблемам запобігання та протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи; 6) наукові праці присвячені кримінальним правопорушенням проти економічної системи, що індексуються в наукометричних базах Scopus та WoS.

Огляд тематики наукових досліджень дозволяє демонструвати концептуальну термінологічну неузгодженість щодо базового поняття, зокрема, для позначення неправомірних діянь проти економічної системи в

юридичній науці використовують ряд термінів: «економічні злочини», «злочини у сфері економіки», «злочини економічної спрямованості», «злочини/правопорушення у сфері підприємницької діяльності», «злочини/правопорушення у сфері господарської діяльності». Дана проблема потребує системного та комплексного вирішення з врахуванням міжнародного досвіду, зокрема, вивчення та адаптації досвіду правового регулювання в країнах Центральної та Східної Європи, розробки дієвого механізму запобігання та протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи на підставі аналізу їх причин, умов та наслідків, а також їх впливу на економічну безпеку держави, комплексної програми реформування правоохоронних органів з визначенням їх функцій та завдань у сфері протидії економічній злочинності, розробки дієвих механізмів комунікації та взаємодії між окремими органами та з міжнародними організаціями та правоохоронними органами.

В підрозділі 1.3 «Сутність, поняття, значення та механізм державної політики запобігання та протидії правопорушенням проти економічної системи» обґрунтовано змістовні характеристики поняття кримінальні правопорушення проти економічної системи:

- даний вид кримінальних правопорушень є дестабілізуючим фактором розвитку економічної системи держави та міжнародних економічних відносин;

- проявляється в протиправному застосуванні економічних відносин, інструментів та механізмів для здійснення злочинного діяння;

- може мати як економічну мету – незаконне збагачення, так і неекономічну мету, проте, в той же час виступати негативним чинником розвитку економічної системи;

- кримінальні правопорушення даного виду можуть скоюватись як шляхом порушення законної діяльності, так і шляхом незаконної діяльності.

Відповідно до зазначеного пропонуємо для цілей розвитку кримінального права використовувати наступний підхід до змісту поняття кримінальні правопорушення проти економічної системи: протиправні умисні, корисливі діяння, що порушують діючий економічний порядок в державі та за її межами з метою незаконного збагачення та / або протиправного використання економічних інструментів (відносин, механізмів) для інших неекономічних цілей (політичні, терористичні, воєнні та інші) особою або групою осіб. На нашу думку, такий підхід найбільш повно характеризує досліджувані кримінальні правопорушення.

Розділ 2 «Теоретико-історичні положення розвитку системи запобігання та протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи» присвячений дослідженню історико-правових аспектів протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи в Україні та світі.

В підрозділі 2.1 «Зарубіжний досвід становлення та розвитку відповідальності за кримінальні правопорушення проти економічної системи»

проаналізовано основні етапи та особливості протидії та боротьби з кримінальними правопорушеннями проти економічної системи, зокрема:

– доведено, що в різні історичні часи і в різних країнах методи боротьби з фальшивомонетництвом були різними: від м'яких і поодиноких в Середньовічній Англії та Франції до суворох, включаючи смертну кару у її найжорстокіших формах, у Німеччині; на основі аналізу історичних джерел наведено факти використання фальшивомонетництва та підробок документів, як способу вчинення економічних диверсій проти інших держав, що стало причиною ряду гучних міжнародних скандалів;

– досліджено правові аспекти становлення й розвитку системи запобігання та протидії контрабанді з часів Стародавнього Вавилону, Греції та Риму і по даний час; на основі аналізу правових пам'яток встановлено фактори, які вплинули на виникнення контрабанди (визначення кордонів держав, розвиток зовнішньої та внутрішньої торгівлі, становлення та розвиток митної справи), та причини її поширення (високі митні тарифи, обмеження на імпорт окремих товарів тощо); висвітлено основні етапи становлення та розвитку антиконтрабандного законодавства та інституту кримінальної відповідальності за контрабанду;

– досліджено основні етапи становлення інституту кримінальної відповідальності за легалізацію (відмивання) доходів, отриманих незаконним шляхом, та фінансування тероризму від часів Стародавнього Єгипту та Римської імперії до наших днів; на основі аналізу правових пам'яток з'ясовано, що виникнення даного виду правопорушень пов'язується зі становленням та розвитком взаємовідносин грошей та влади, розвитком торгівлі, банківської справи, поширенням тероризму; розкрито процес перетворення проблеми легалізації злочинних доходів із внутрішньодержавної в міжнародну та доведено, що слабка реакція світової спільноти на злочинну діяльність по відмиванню брудних грошей призвела до перетворення її у глобальну загрозу економічній та політичній безпеці;

– досліджено основні етапи становлення системи запобігання та протидії доведенню до банкрутства від часів Стародавнього Вавилону, Греції, Риму і до наших днів; на основі аналізу правових джерел встановлено, що в Стародавньому Римі були закладені основи права неспроможності (банкрутства) та всіх його інституцій; на основі аналізу Торгового Уложення Франції 1807 р. та Конкурсного уставу Німеччини досліджено особливості розвитку системи запобігання та протидії доведенню до банкрутства, охарактеризовано особливості німецького та французького шляхів її формування у європейських країнах;

– досліджено генезу відповідальності за ухилення від сплати податків від часів Стародавнього Єгипту, Вавилону та Риму і по сьогодні; встановлено, що ухилення від сплати податків є притаманним будь-якому суспільству, проте у всі часи несплата податків кваліфікувалася як злочин, за вчинення якого передбачалися досить суворі покарання; на основі ретроспективного аналізу правових джерел розвинутих країн зі сталою

правовою системою, зокрема, Франції, Англії, США, ФРН з'ясовано причини ухилення від сплати податків, зокрема, створення податкових пільг або ж повне звільнення від сплати податків окремих привілейованих груп населення, високий рівень податкового навантаження, недостатня комунікація між платниками податків та владою тощо;

Підрозділ 2.2 «Історико-правові аспекти становлення та розвитку системи протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи на теренах України» розкриває історичні аспекти за наступними видами кримінальних правопорушень проти економічної системи:

– встановлено, що перші фальшиві гроші на теренах України з'явилися вже у XIV ст. Причини даного явища, зокрема невпорядкованість грошового ринку і слабка фінансова система Великого Князівства Литовського та Речі Посполитої, до складу яких у XIV-першій половині XVII ст. входили українські землі; особлива увага приділена аналізу пам'яток українського права в контексті проблем відповідальності за фальшування монет, зокрема, «Права, за якими судиться малоросійський народ» 1743 р.;

– досліджено основні етапи становлення та розвитку системи запобігання та протидії контрабанді на теренах України; особлива увага приділена аналізу Литовських статутів, Універсалів Богдана Хмельницького в контексті протидії контрабанді; зацентрована увага на причинах контрабандного «вибуху» в Україні 20-х років (складна повоєнна економічна ситуація, справжній товарний голод на внутрішньому ринку, голод 1921-1923 рр., складну ситуацію із закриттям державних кордонів в умовах господарської розрухи тощо) та на особливостях антиконтрабандного законодавства цього періоду;

– досліджено генезу кримінальної відповідальності за легалізацію (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом на теренах України. Передумовою для поширення легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, була тінізація економічних відносин ще в період СРСР, особливо в роки перебудови (1985-1991 рр.), а після проголошення незалежності Україна отримала вже сформований тіньовий сектор із вагомою кримінальною складовою. Внаслідок падіння обсягу валового внутрішнього продукту, зниження економічних показників, гіперінфляції на початку 90-х років питання виведення грошових потоків з тіні вкрай загострилося, проте в Україні практично не існувало системи протидії легалізації (відмиванню) злочинних доходів; проаналізовано процес становлення та розвитку вітчизняної системи протидії легалізації (відмиванню) брудних коштів;

– досліджено основні етапи становлення та розвитку відповідальності за доведення до банкрутства на теренах України від часів Київської Русі; проаналізовано правові норми правової пам'ятки періоду Київської Русі «Руської Правди» та литовсько-польського періоду – Литовських статутів у контексті відповідальності за доведення до банкрутства;

– висвітлено основні етапи становлення та розвитку відповідальності за ухилення від сплати податків та інших платежів на теренах України з часів Київської Русі; з'ясовано, що певні правові основи відповідальності за

несплату податків були сформовані вже «Руською Правдою»; особлива увага приділена дослідженню особливостей протидії ухиленню від сплати податків часів Богдана Хмельницького та Гетьманщини; проаналізовано норми Кримінального кодексу УСРР 1927 р. та ЦПК УСРР щодо відповідальності за ухилення від сплати податків та їх трагічний вплив на соціально-економічний розвиток України 20-30-х рр.

У підрозділі 2.3 «Кримінологічна характеристика кримінальних правопорушень проти економічної системи» вказано на те, що формування цілісної концепції запобігання кримінальним правопорушенням проти економічної системи буде не повним без розкриття змісту кримінологічної характеристики даного виду злочинності. Розуміння сутності кримінологічної характеристики має важливе значення та дозволить дослідити різні аспекти кримінальних правопорушень проти економічної системи. Констатовано, що з позиції комплексного підходу, поняття кримінологічної характеристики кримінальних правопорушень проти економічної системи охоплює кількісні та якісні показники злочинності, відомості про особа злочинця, детермінанти та інші обставини, що мають значення для організації превентивної роботи.

Доведено, що зміни в стані та структурі економічної злочинності характеризуються певними хвилеподібними коливаннями. Ланцюговий метод свідчить про поступове зростання кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень з 2016 по 2018 рр. Починаючи з 2019 р. спостерігається щорічне зниження офіційно зареєстрованих кримінальних правопорушень. Порівнюючи 2016 р. та 2023 р., також відмічаються зниження зареєстрованих кримінальних правопорушень на 55 %. На нашу думку, такі зміни пов'язані з кризовою економічною ситуацією, яка зумовлена як спектром соціальних, правових чинників, так і наявністю збройного конфлікту на території України. Саме останній з одного боку паралізує та знищує економічну систему України, а з іншого боку – сприяє появі нових форм та видів економічних кримінальних правопорушень.

У Розділі 3 «Кримінальне законодавство України щодо запобігання та протидії правопорушенням проти економічної системи» розкрито еволюцію вітчизняного кримінального законодавства щодо протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи.

Підрозділ 3.1. Становлення вітчизняного кримінального законодавства щодо запобігання та протидії кримінальним правопорушенням в сфері господарської діяльності. Аналіз історії кодифікації кримінального законодавства відображає звужений підхід до розуміння системи протидії злочинності в сфері економіки, який зводився до встановлення відповідальності за злочини у сфері господарювання та характеризується відсутністю цілісного розуміння економіки, як складної системи взаємопов'язаних та взаємообумовлених суспільних відносин, що визначає низьку ефективність протидії та запобігання. Еволюція структури та змісту Особливої частини кримінальних кодексів в частині кримінальних правопорушень в сфері господарської діяльності за часів радянської окупації

(КК 1922, 1927, 1960 рр.) відображає його залежність від політичної мети та інтересів комуністичної партії та визначались командно-адміністративним характером економічних відносин. Політичні, економічні та міжнародні зміни зумовили розширення наповнення даного розділу з набуттям незалежності (КК 2001 р.), перед усім, через об'єктивну необхідність криміналізації нових злочинів, що пов'язано з трансформацією та ускладненням економічних відносин під впливом розвитку суспільства, науки, техніки. Динамічність зміни економічних процесів, в тому числі, пов'язана з глобалізаційними економічними процесами та інтеграцією України у світову економіку та відповідна потреба захисту від кримінальних посягань зумовила перманентність внесення змін, хаотичний та ситуативний їх характер, що дозволяє констатувати актуальність та необхідність процесу реформування кримінального законодавства в частині протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи.

В підрозділі 3.2 *«Еволюція вітчизняного кримінального законодавства за кримінальні правопорушення проти економічної системи»* встановлено, що з ускладненням та розвитком господарської діяльності спостерігається розширення видів кримінальних правопорушень та, відповідно, спектру заходів примусу, що застосовуються до винної особи з одночасною гуманізацією кримінального законодавства щодо порушень проти економічної системи. За результатами історико-правового аналізу кримінальних кодексів України (1921 р., 1927 р., 1960 р., 2001 р.) було встановлено еволюцію пеналізації та депеналізації, криміналізації та декриміналізації окремих видів кримінальних правопорушень проти економічної системи держави. Обґрунтовано сукупність факторів, що визначає процес пеналізації досліджуваних видів кримінальних правопорушень, зокрема: політико-правові, соціально-економічні, зовнішньоекономічні та зовнішньополітичні. Потребує удосконалення існуюча система покарань, зокрема, вилучення виправних робіт як виду покарань, встановлення аргументованих та адекватних суспільній небезпеці та наслідкам санкцій для порушень проти економічної системи, які не пов'язані зі здійсненням господарської діяльності.

В підрозділі 3.3 *«Реформування кримінального законодавства України щодо запобігання та протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи»* розкрито еволюцію підходів до реформування кримінального законодавства України в частині протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи.

Результати ретроспективного аналізу змісту кримінальних кодексів України за останні сто років нашої історії та аналіз розвитку відповідальності за порушення в сфері господарської діяльності дозволяє констатувати необхідність реформування кримінального законодавства в сфері охорони господарських відносин та економічної системи в цілому. Ендогенними факторами визначено при цьому: зміну економічних відносин, виникнення та розвиток нових видів господарської діяльності, цифровізація економіки,

ускладнення економічних процесів, глобалізація економіки. Збройна агресія РФ тільки підсилює необхідність кардинальних реформ кримінального законодавства, не в одну з останніх черг, в сфері економічних відносин, оскільки стабільність економічних відносин, відсутність посягань на економічну систему є вагомим чинником національної безпеки держави.

Дослідження сучасного підходу до реформування кримінального законодавства щодо запобігання та протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи в Україні, порівняльний аналіз проекту КК та чинного КК дозволив констатувати, що реформа життєздатна, зумовлена об'єктивними передумовами, серед яких недосконалість чинного кримінального законодавства та його невідповідність суспільним відносинам, сформованим економічною системою, процес триває, проєкт КК як база для подальшого вдосконалення відбувся. Людській природі притаманно чинити супротив будь-яким змінам, вони сприймаються як загроза, вихід із зони комфорту, порушення стабільності, тому критика та несприйняття змін широким колом зацікавлених осіб неминуча. Разом з тим, врахування вищенаведених пропозицій дозволить сформувати дієву систему кримінально-правового інструментарію для усунення (мінімізації) загроз економічній системі і, відповідно, економічній та національній безпеці держави.

Розділ 4 «Організаційно-правовий механізм запобігання та протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи» розкриває особливості трансформації кримінального законодавства щодо протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи в контексті сучасних економічних, політичних та геополітичних умов.

Підрозділ 4.1 «Напрями трансформації структури та змісту Кримінального кодексу України в частині правопорушень проти економічної системи» розкриває результати дослідження щодо трансформації структури та змісту Кримінального кодексу. Запропоновано наступну структуру Книги шостої «Кримінальні правопорушення проти економічної системи»: Розділ 6.1. Кримінальні правопорушення проти порядку господарювання; Розділ 6.2. Кримінальні правопорушення проти бюджетної системи; Розділ 6.3. Кримінальні правопорушення проти фінансової системи та фінансових ринків; Розділ 6.4. Кримінальні правопорушення проти податкової системи; Розділ 6.5. Кримінальні правопорушення щодо протиправного використання (економічних) фінансових інструментів проти держави та суспільства; Розділ 6.6. Кримінальні правопорушення проти конкуренції та комерційної таємниці. Запропонована структура Книги шостої та її змістовне наповнення дозволить уникнути надмірної криміналізації і, водночас, створить необхідну і достатню, дієву систему відповідальності за дані правопорушення для створення ефективного правового поля для запобігання та протидії злочинам проти економічної безпеки держави.

В підрозділі 4.2 «Розширення складів кримінальних правопорушень проти економічної системи» визначені напрями розширення кримінальної відповідальності за окремими видами діяльності.

Економічна система є динамічною та мінливою до сукупності факторів як суб'єктного, так і об'єктного характерів. Сучасна економічна система України, країн Європи, країн світу, в цілому, та глобальна економічна система характеризується особливими властивостями, що обумовлені сукупністю політичних, інформаційно-технологічних, природних та інших факторів. Все це визначає її роль як у формуванні безпекових детермінант розвитку суспільних відносин, так і в можливості скоєння протиправної діяльності, що порушують її нормативний порядок функціонування. Зміни в економічній системі завжди визначають можливості та мотиви для здійснення протиправної діяльності в сфері економічних відносин, на що має бути реакція з боку держави, зокрема, в частині запобігання та протидії видам злочинів, які пов'язані із нерегульованими положеннями трансформації економічної системи. Так, особливо гостро сьогодні для України в контексті забезпечення державної безпеки та відповідно рівня безпеки економічної системи є наступні види протиправної діяльності: фінансування збройних конфліктів; порушення міжнародних та національних економічних санкцій; майнінг (виробництво), обмін, купівля та продаж криптовалюти; корупція в приватному секторі.

В підрозділі 4.3 «Трансформація діяльності суб'єктів протидії та запобігання кримінальним правопорушенням проти економічної системи» встановлено, що при реформуванні кримінального законодавства, євроінтеграційних процесів та суспільних змін є потреба в трансформації системи правоохоронних органів та органів державної влади, що виконують правоохоронну функцію.

Аналіз діяльності правоохоронних органів країн Центральної та Східної Європи вказує на відсутність єдиного підходу до структури правоохоронної системи в країнах Європейського Союзу. Висуваються лише вимоги до протидії кримінальним правопорушенням в різних сферах. Не в усіх досліджуваних країнах існують правоохоронні органи спеціального призначення, функціями яких є запобігання та протидія кримінальним правопорушенням проти економічної системи. Зокрема, такі органи існують у: Словенії, Литві, Латвії, Хорватії. В окремих країнах функціонують спеціальні антикорупційні правоохоронні органи: Польща, Латвія, Австрія.

Правоохоронні органи України мають різне призначення, напрями діяльності та організаційно-правові форми. За призначенням правоохоронні органи поділяються на загальні, силові та спеціальні. За напрямками діяльності виділяють органи громадського порядку, державної безпеки та запобігання і протидії кримінальним правопорушенням. За організаційною формою правоохоронні органи поділяються на: агентства, бюро, служби, управління.

В цілому інституційне забезпечення системи запобігання та протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи представлене

Службою безпеки України, Бюро економічної безпеки, Державним бюро розслідувань та Національним антикорупційним бюро України. Зважаючи на назрілі проблеми та необхідність протидії досліджуваним злочинам, є необхідність трансформації їх діяльності за наступними напрямками: 1) впровадження Єдиного Національного інформаційно-комунікаційного порталу правоохоронних органів для забезпечення: цілодобового обміну інформацією між правоохоронними органами щодо справ, які знаходяться у спільній юрисдикції; інформаційної підтримки слідчих дій, спеціальних операцій та розвідувальної діяльності; формування реєстру кримінальних справ в розрізі глав Кримінального кодексу України; 2) впровадження системи кадрового розвитку правоохоронної системи України через запровадження кадрових резервів управлінських, оперативних, аналітичних та інших кадрів; 3) розвиток кадрового потенціалу правоохоронних органів через впровадження концепції «Освіти впродовж життя»; 4) розширення діяльності правоохоронних органів в частині співпраці з іншими правоохоронними органами щодо створення спільних слідчих груп за особливо важливими справами, які стосуються розслідування кримінальних правопорушень, які становлять загрозу національній безпеці; 5) розширення діяльності БЕБ в контексті запобігання та протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи, які стосуються корупції в корпоративному секторі, а також, запобігання та протидії протиправному майнінгу (виробництву), купівлі, продажу та обміну криптовалюти; 6) розширення просвітницької діяльності правоохоронних органів, як інструменту запобігання кримінальним правопорушенням проти економічної системи зокрема: впровадження заходів для формування нульової толерантності до корупції та осіб обвинувачених в даних правопорушеннях; б) Формування єдиного підходу до кіберзахисту та забезпечення інформаційної безпеки правоохоронних органів, слідчих дій, правоохоронців та членів їх сімей.

Розділ 5 «Міжнародне співробітництво в сфері запобігання та протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи» присвячено формуванню міжнародно-правового механізму протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи.

Підрозділ 5.1 «Правові форми, напрями та інструменти міжнародної співпраці в сфері запобігання та протидії злочинності проти економічної системи» присвячено ідентифікації основних форм напрямів та інструментів міжнародного співробітництва щодо протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи.

Напрями міжнародного співробітництва не є сталими та мають постійно розвиватися і вдосконалюватися в залежності від розвитку економічної системи, трансформації правового механізму та політичної доцільності. Крім того, співробітництво буде залежати від видів злочинів та їх наслідків для кожної окремої держави, міжнародного об'єднання чи регіону. Відповідно, зазначене вимагає з'ясування специфіки сучасних форм міжнародного співробітництва в сфері запобігання та протидії злочинам проти економічної

системи та ідентифікації пріоритетних напрямів, в яких задіяна та приймає активну участь правоохоронна система України. Складовими міжнародного співробітництва в сфері запобігання та протидії злочинності загалом та кримінальним правопорушенням проти економічної системи зокрема, є:

1. Ратифікація резолюцій, договорів та інших нормативно-правових документів міжнародних політичних та безпекових організацій в сфері правоохоронної діяльності. Ратифікація декларацій, протоколів, резолюцій, договорів міжнародних політичних та безпекових організацій є вкрай важливою складовою формування системи запобігання та протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи держави. Адже це дозволить використовувати ресурсний потенціал міжнародних організацій, удосконалювати вітчизняне кримінальне та господарське законодавство.

2. Укладання договорів про міжнародну співпрацю в сфері запобігання та протидії злочинності в цілому та кримінальним правопорушенням проти економічної системи зокрема. Укладання таких договорів дозволяє підвищити ефективність правоохоронних заходів та забезпечить протидію та запобігання кримінальним правопорушенням проти економічної системи. Проте, основним обмеженням даних договорів є те, що більшість із них передбачають, що таке співробітництво здійснюється за умови, що злочини, які скоєні або готуються на території однієї держави, а отримана інформація на території іншої держави. Зокрема, проблема виникає тоді, коли певний злочин розповсюджений не лише на дві країни, що є сторонами договору, а на три і більше, а це, в свою чергу, передбачає необхідність наявності подібних двосторонніх договорів між усіма країнами.

3. Взаємодія з міжнародними поліцейськими організаціями. Україна має ряд напрацювань щодо діяльності з представленими міжнародними поліцейськими організаціями, зокрема: 1) Міністерство внутрішніх справ України є національним центральним бюро INTERPOL; 2) до EUROPOL направлено офіцерів зв'язку. З іншими організаціями співпраця є неактивною, що обумовлено географічними обставинами. Сьогодні є потреба в удосконаленні механізмів співпраці із усіма міжнародними поліцейськими організаціями, що потребує на національному рівні визначити дані положення в контексті стратегії розвитку правоохоронної системи України. Вкрай важливим є необхідність визначення чітких напрямів взаємодії в контексті запобігання та протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи як держави, так і економічної системи світу.

Основними інструментами міжнародного співробітництва в сфері запобігання та протидії кримінальним правопорушенням проти економічної безпеки держави є наступні: обмін криміналістичною, кримінологічною, аналітичною та іншою інформацією, що стосується загроз економічній безпеці держави; спільне використання ресурсів при розслідуванні, розшуку та розкритті кримінальних правопорушень проти економічної системи держави; затримання, депортація та видача злочинців або підозрюваних в скоєнні кримінальних правопорушень проти економічної системи; створення

спільних слідчих груп щодо розслідування та розкриття кримінальних правопорушень проти економічної системи, які є особливо небезпечними та можуть вплинути на глобальну економічну систему.

Основними об'єктними напрямками міжнародної співпраці щодо запобігання та протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи є наступні: запобігання та протидія фінансуванню тероризму та відмиванню коштів наркокартелів; запобігання та протидія кримінальним правопорушенням, що чинять вплив на міжнародні ринки капіталів, товарів, робіт та послуг; запобігання та протидія незаконному фінансуванню колабораційної діяльності, державної зради та незаконних воєнних формувань; розшук активів осіб, що причетні до воєнних злочинів (зокрема, злочинів, що скоєні російською федерацією); запобігання та протидія злочинам щодо незаконного фінансування політичних партій, діяльність яких має екстремістський характер, або порушує демократичні принципи розвитку політичної системи та державного управління; запобігання та протидія незаконному майнінгу (виробництву), обміну, купівлі, продажу криптовалюти; запобігання та протидія фінансуванню збройних конфліктів; запобігання та протидія діяльності, що порушує міжнародні та національні економічні санкції; запобігання та протидія кримінальним правопорушенням проти економічної системи, які вчиняються із використанням сучасних інформаційно-комп'ютерних технологій; інші злочини, що чинять особливий вплив на економічну систему держави.

У підрозділі 5.2 «Діяльність INTERPOL щодо запобігання та протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи» розроблено механізм взаємодії із INTERPOL.

Встановлено, що важливе значення для України має співпраця з INTERPOL в частині кримінальних порушень проти економічної системи, зокрема, в частині таких діянь, які загрожують державному суверенітету, чинять вплив на політичну систему, пов'язані із державною зрадою та колабораційною діяльністю, підривають довіру до державної влади. Для реалізації заходів із запобігання та протидії таким кримінальним правопорушенням є необхідність формування нового механізму взаємодії «Україна – INTERPOL». Механізм взаємодії України з INTERPOL щодо запобігання та протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи пропонуємо реалізовувати в наступних напрямках: 1) виявлення джерел фінансування незаконної діяльності проти держави, політичного режиму та влади; 2) виявлення фінансових потоків, які пов'язані із фінансуванням незаконної діяльності проти держави, політичної системи та влади; 3) розшук осіб та їх фінансових активів, які підозрюються в державній зраді, воєнних злочинах та колабораційній діяльності; 4) проектна діяльність, що пов'язана із формуванням та реалізацією проектів для підвищення ефективності правоохоронної функції України в частині запобігання та протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи держави.

Запропоновано затвердити державну стратегію розширення можливостей міжнародної співпраці щодо запобігання та протидії кримінальним правопорушенням проти держави, політичного режиму та влади. Дана стратегія має передбачати формування спільних слідчих груп, до яких будуть залучені фахівці INTERPOL, України, країн Центральної та Східної Європи та інших регіонів. Одним із напрямів функціонування зазначених спільних слідчих груп має стати притягнення до відповідальності російського диктатора та його посібників за воєнні злочини, що були скоєні в результаті військової агресії проти України. Важливою складовою має стати власне економічна складова, що полягає у виявленні фінансових потоків, джерел фінансування таких злочинів, а також розшуку активів злочинців. Координатором функціонування таких спільних слідчих груп має стати Центр INTERPOL з боротьби з фінансовими злочинами та корупцією (IFCACC).

Ключовим напрямком удосконалення механізму взаємодії «Україна – INTERPOL» має стати просвітницька діяльність, зокрема, за наступними напрямками: підвищення кваліфікації правоохоронців шляхом залучення до освітніх проєктів INTERPOL; сприяння залучення правоохоронців до спеціальних операцій, що реалізуються Центром INTERPOL з боротьби з фінансовими злочинами та корупцією (IFCACC) в різних регіонах світу; організація навчальних курсів щодо вивчення можливостей INTERPOL щодо запобігання та протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи; залучення фахівців Державної служби фінансового моніторингу України; Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів; підвищення рівня якості освітніх програм підготовки правоохоронців, зокрема, щодо міжнародної співпраці, що потребує внесення змін у стандартах вищої освіти за спеціальностями 262 «Правоохоронна діяльність» та 081 «Право», які стосуються вивчення іноземної мови, міжнародного права та діяльності міжнародних поліцейських організацій.

Наступною складовою стратегії розширення можливостей міжнародної співпраці щодо запобігання та протидії кримінальним правопорушенням проти держави, політичного режиму та влади має стати проєктна діяльність щодо виявлення фінансового контексту таких видів кримінальних правопорушень як: проти держави, політичного режиму та влади, розшук осіб та їх фінансових активів. Проєктна діяльність має розширити можливості правоохоронних систем щодо реагування на військові злочини та формування заходів із запобігання та протидії кримінальним правопорушенням в частині фінансування діяльності, що становить загрозу глобальній та національній системам безпеки.

У підрозділі 5.3 «Діяльність EUROPOL щодо запобігання та протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи» розкриваються особливості механізму взаємодії правоохоронних органів України з EUROPOL.

Запропоновано наступні напрями удосконалення механізму міжнародної співпраці України з EUROPOL:

– створення єдиної інформаційно-комунікаційної системи правоохоронних органів України щодо міжнародної співпраці з EUROPOL через офіцерів зв'язку. Така система має об'єднати зусилля правоохоронних органів щодо запобігання та протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи, які виходять за межі державних кордонів. Реалізація функцій такої інформаційно-комунікаційної системи можлива через інформаційну технологію, яка генеруватиме дані з інформаційних баз EUROPOL, до яких є доступ, а також дані щодо злочинів, які розслідуються в Україні та можуть перебувати в компетенції різних правоохоронних органів. Така інформаційна технологія має бути адаптивною до інформаційних технологій різних правоохоронних органів та одночасно має забезпечувати високий рівень інформаційної безпеки усіх процесів оперативної роботи;

– розширити коло офіцерів зв'язку в EUROPOL через направлення їх не лише від Національної поліції, але й інших правоохоронних органів та органів державної влади, що реалізують правоохоронну функцію. Зокрема, сьогодні є необхідність тісної співпраці з EUROPOL таких інституцій як: Національне антикорупційне бюро України; Бюро економічної безпеки; Державне бюро розслідувань; Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів; Державна прикордонна служба. Така співпраця дозволить підвищити ефективність протидії кримінальним порушенням проти економічної системи, особливо в частині таких правопорушень, що становлять загрозу національній безпеці. Крім того, це дозволить налагодити співпрацю, щодо розшуку активів корупціонерів та осіб, які сприяли російській агресії в Україні, або ж займалися колабораційною діяльністю;

– створення кадрового резерву офіцерів зв'язку в розрізі кожного правоохоронного органу. Резерв має забезпечити безперебійну співпрацю з EUROPOL та швидку адаптацію новонаправлених офіцерів зв'язку. До резерву мають включатись особи, які: володіють відповідними кваліфікаційними навичками; мають досвід роботи в правоохоронних органах; мають досвід співпраці з міжнародними організаціями; не мають судимості; не мають звинувачень в корупційних діяннях; не є членами будь-яких політичних партій та організацій; мають громадянство України; мають досвід роботи з інформаційними базами EUROPOL та INTERPOL;

– запровадження системи підготовки та перепідготовки офіцерів зв'язку EUROPOL, щодо яких мають висуватися відповідні кваліфікаційні вимоги, основні з яких наступні: володіння іноземною мовою; знання міжнародного права; знання права Європейського Союзу; знання нормативно-правової бази EUROPOL; знання кримінального права України; володіння криміналістичними та кримінологічними знаннями; спеціальна фізична підготовка; володіння зброєю; володіння інформаційними технологіями; володіння методиками забезпечення особистої інформаційної безпеки.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення й запропоновано нове вирішення наукової проблеми – сформовано цілісну концепцію запобігання та протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи. У результаті дослідження сформульовано низку висновків, пропозицій і рекомендацій.

1. Визначені організаційні та методологічні положення дослідження механізмів запобігання та протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи, охоплюють сукупність загальнонаукових, загальнофілософських та спеціальних методів дослідження та напрямів їх організаційного забезпечення, що дозволили забезпечити повноту, прозорість та ефективність наукової розвідки. Запропоновано структурно-логічну схему наукового дослідження системи протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи, яка визначає розвиток методологічних та організаційних положень правової науки. Надано характеристику кримінальним правопорушенням проти економічної системи як об'єкту дослідження в юридичній науці, зокрема: 1) кримінальні порушення, що порушують діючий економічний порядок в країні; 2) протидія функціонуванню ринків є загрозою економічній безпеці держави, конкуренції та інвестиційному клімату; 3) порушення міжнародного законодавства в сфері господарської діяльності; 4) кримінальні правопорушення, що пов'язані із державним майном та фінансами, зокрема, як в частині наповнення державного бюджету, так і в частині його використання; 5) узаконення нелегальної діяльності через легалізацію доходів отриманих злочинним шляхом; 6) незаконне використання економічних інструментів для інших неекономічних цілей. Встановлено, що об'єкт дослідження лежить в площині порушень економічного порядку, що діє в державі та на міжнародному рівні для задоволення економічних цілей та незаконне використання економічних інструментів та відносин для неекономічних цілей (політичні, терористичні, проти національної безпеки та інші). Відповідно предмет дослідження характеризується як сукупність механізмів запобігання та протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи, що передбачають розвиток кримінального законодавства, трансформацію діяльності правоохоронних органів та міжнародного співробітництва, що обумовлено глобалізаційними процесами та європейською інтеграцією.

2. Широта об'єктно-предметного поля дослідження зумовила особливий спектр джерельної бази дослідження, яка включає: нормативно-правові акти, що складають кримінальне законодавство України, регулювання міжнародної співпраці правоохоронних органів з міжнародними поліцейськими

організаціями; кримінальні кодекси країн Центральної та Східної Європи; нормативно-правові акти, що регулюють діяльність міжнародних поліцейських організацій та їх стратегічні та оперативні угоди з міжнародними організаціями та державами; інформаційні портали правоохоронних органів України та країн Центральної та Східної Європи; дисертаційні дослідження присвячені проблемам запобігання та протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи; наукові праці присвячені кримінальним правопорушенням проти економічної системи, що індексуються в наукометричних базах Scopus та WoS. Для оцінки ступеня досліджуваності проблематики кримінальних правопорушень проти економічної системи було проаналізовано дисертації за юридичними науками, захищені в Україні протягом 2018-2022 рр. суцільним методом без прив'язки за спеціальностями. Проведений аналіз дозволив встановити певну непропорційність наукового інтересу до окремих правопорушень в сфері господарської діяльності. Активність наукових досліджень з питань економічної злочинності в світовій науці досліджена шляхом застосування методів бібліометричного аналізу до міжнародних наукометричних баз даних Scopus та Web of Science, які містять понад 700 та 300 наукових робіт, відповідно. Публікації з проблеми економічної злочинності охоплюють різні галузі, зокрема, кримінальне право, криминологію, економіку, політологію, соціологію та інші, що присвячені таким проявам економічної злочинності, як фінансова корупція, фінансові шахраювання, економічний тероризм, організована злочинність, корупція, банківські шахраювання, фінансовий аналіз тощо. Проведений аналіз дозволив виявити відсутність цілісного підходу до встановлення правового поля для запобігання та протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи. Визначено необхідність розробки концептуально нового підходу до розуміння системи правопорушень проти економічної системи, розуміння їх як складної системи, яка охоплює весь спектр економічних відносин, подальшого розвитку системи кримінального законодавства з врахуванням сучасних умов функціонування економічної системи та міжнародного досвіду, зокрема, вивчення та адаптації досвіду правового регулювання в країнах Центральної та Східної Європи, вивчення їх впливу на економічну безпеку держави, комплексної програми реформування правоохоронних органів з визначенням їх функцій та задач в сфері протидії злочинності в сфері господарської діяльності, розробки дієвих механізмів комунікації та взаємодії між окремими органами та з міжнародними організаціями та правоохоронними органами.

3. Запропоновано напрями трансформації понятійно-категоріального апарату, зокрема, встановлено, що під економічною злочинністю слід розуміти соціально-економічне явище, яке характеризується суцільно небезпечною діяльністю, що полягає у здійсненні кримінально караних умисних, корисливих діянь пов'язаних із порушенням діючого економічного порядку в державі з метою незаконного збагачення та / або протиправного використання економічних інструментів (відносин, механізмів) для інших неекономічних

цілей (політичних, терористичних, воєнних та інші) особою або групою осіб. В цілому це характеризує економічну злочинність як загрозу національній безпеці та кримінологічну категорію. Зважаючи на сучасну юридичну техніку та практику законотворення країн Європейського Союзу, для цілей кримінального права обґрунтовано введення в науковий обіг та практику поняття «кримінальні правопорушення проти економічної системи». Зазначені кримінальні правопорушення поділяються на злочини проти економічної системи та проступки проти економічної системи. Виділено наступні характеристики: 1) даний вид кримінальних правопорушень є дестабілізуючим фактором розвитку економічної системи держави та міжнародних економічних відносин; 2) проявляється в протиправному застосуванні економічних відносин, інструментів та механізмів для здійснення злочинного діяння; 3) може мати як економічну мету – незаконне збагачення, так і неекономічну мету, проте в той же час виступати негативним чинником розвитку економічної системи; 4) кримінальні правопорушення даного виду можуть скоюватись шляхом, як порушення законної діяльності, так і шляхом незаконної діяльності. Відповідно до зазначеного пропонуємо для цілей розвитку кримінального права використовувати наступний підхід до змісту поняття «кримінальні правопорушення проти економічної системи»: протиправні умисні, корисливі діяння, що порушують діючий економічний порядок в державі та за її межами з метою незаконного збагачення та / або протиправного використання економічних інструментів (відносин, механізмів) для інших неекономічних цілей (політичних, терористичних, воєнних та інші) особою або групою осіб. На нашу думку, такий підхід найбільш повно характеризує досліджувані кримінальні правопорушення.

4. Історико-ретроспективний аналіз становлення та розвитку механізмів запобігання та протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи є необхідною складовою даної наукової розвідки, оскільки саме через призму ретроспективного аналізу можна виявити їхню природу, передумови виникнення, особливості розвитку, зрозуміти соціальну сутність. Крім того, з'ясування досліджуваної проблеми в її історичному контексті буде важливим допоміжним чинником у з'ясуванні стану науково-теоретичної розробки проблем протидії та запобігання кримінальним правопорушенням даного виду. Дослідження генези кримінальної відповідальності за вчинення правопорушень проти економічної системи на прикладі країн з розвинутою і сталою правовою системою та на основі критичного осмислення права як органічної складової соціального й економічного устрою суспільства дозволить виробити пропозиції щодо удосконалення державно-правових механізмів протидії та запобігання кримінальним правопорушенням проти економічної системи на сучасному етапі.

5. Дослідження еволюції кримінального законодавства та його кодифікації дозволило визначити тенденції розвитку правового захисту господарських відносин як складової економічної системи. Встановлено об'єктивні (соціально-економічні передумови розвитку суспільства, науки та

техніки) та суб'єктивні (політичні передумови та вектори міжнародної співпраці) причини формування та реалізації кримінального законодавства в цілому та тієї частини, що регулює запобігання та протидію економічній злочинності. Виявлена наслідуваність радянського законодавства, хаотичність та невідповідність норм кримінального законодавства трансформованим економічним відносинам дозволила обґрунтувати необхідність кардинальної зміни підходу до формування кримінально-правового забезпечення захисту економічної системи та сформувати зміст нового кримінального кодексу в частині протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи.

6. Доведено, що поняття кримінологічної характеристики кримінальних правопорушень проти економічної системи охоплює кількісні та якісні показники злочинності, відомості про особистість злочинця, детермінанти та інші обставини, що мають значення для організації превентивної роботи.

7. Для забезпечення високого рівня економічної безпеки держави та зважаючи на сучасні загрози, обґрунтовано необхідність криміналізації окремих видів діяльності, зокрема: фінансування збройних конфліктів; порушення міжнародних та національних економічних санкцій; майнінг (виробництво), обмін, купівля та продаж криптовалюти; корупція в приватному секторі. Зокрема, визначено, що зазначені види діяльності є кримінальними правопорушеннями проти економічної системи та становлять загрозу національній безпеці, що пов'язано сукупністю геополітичних, інформаційно-комп'ютерних, політичних детермінант. Запропоновано розширення статей кримінального кодексу, що регулюють встановлення відповідальності за вказаними кримінальними правопорушеннями та обґрунтовано сукупність санкцій.

8. На основі проведеного дослідження встановлено особливості формування правоохоронної системи країн Центральної та Східної Європи через аналіз їх діяльності та ідентифікацію завдань щодо протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи. Встановлено, що в країнах Європейського Союзу відсутні єдині підходи до формування правоохоронної системи та діяльності правоохоронних органів, а визначені лише вимоги щодо формування системи запобігання та протидії злочинності та формування кримінального законодавства. Визначено роль та значення Служби безпеки України, Бюро економічної безпеки, Державного бюро розслідувань та Національного антикорупційного бюро України в протидії злочинності проти економічної системи. Для підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів України щодо протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи запропоновано: впровадження Єдиного Національного інформаційно-комунікаційного порталу правоохоронних органів; впровадження системи кадрового розвитку правоохоронної системи України через запровадження кадрових резервів; розвиток кадрового потенціалу правоохоронних органів через впровадження концепції «Освіти впродовж життя»; розширення діяльності правоохоронних органів в частині співпраці з іншими правоохоронними органами щодо

створення спільних слідчих груп; розширення діяльності БЕБ в контексті запобігання та протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи, які стосуються корупції в корпоративному секторі; розширення просвітницької діяльності; формування єдиного підходу до кіберзахисту та забезпечення інформаційної безпеки.

9. Обґрунтовано специфіку правових форм організації міжнародного співробітництва, інструментів та напрямів. Встановлено, що національне законодавство передбачає наступні правові форми організації міжнародного співробітництва: укладання двосторонніх або багатосторонніх договорів про співпрацю в сфері запобігання та протидії злочинності; участь в міжнародних політичних та безпекових міжнародних організаціях; співпраця з міжнародними поліцейськими організаціями (INTERPOL, EUROPOL, ASEANAPOL, AMERIPOL, AFRIPOL, GCCPOL, AIMC). Визначено специфіку діяльності міжнародних поліцейських організацій. Ідентифіковано національні джерела права, що регулюють міжнародне співробітництво в правоохоронній сфері.

10. Розроблено механізм міжнародної співпраці правоохоронних органів України з INTERPOL в частині запобігання та протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи. Зокрема, було встановлено специфіку діяльності INTERPOL в контексті об'єкту дослідження. Вивчено історичні, інституційні, правотворчі, організаційні положення функціонування INTERPOL, що дозволило визначити його роль в запобіганні та протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи.

11. Обґрунтовано необхідність формування та реалізації державної стратегії розширення можливостей міжнародної співпраці щодо запобігання та протидії кримінальним правопорушенням проти держави, політичного режиму та влади, основними положеннями якої мають стати: виявлення джерел фінансування незаконної діяльності проти держави, політичного режиму та влади; виявлення фінансових потоків, які пов'язані із фінансуванням незаконної діяльності проти держави, політичної системи та влади; розшук осіб та їх фінансових активів, які підозрюються в державній зраді, воєнних злочинах та колабораційній діяльності; проєктна діяльність, що пов'язана із формуванням та реалізацією проєктів для підвищення ефективності правоохоронної функції України. Для забезпечення реалізації мети Стратегії запропоновано: створення спільних слідчих груп з протидії фінансування незаконної діяльності проти держави, політичного режиму та влади, що мають забезпечити виявлення фінансових потоків, джерел фінансування, розшук фінансових активів правопорушників. Обґрунтовано напрями співпраці в частині просвітницької діяльності та формування і реалізації спільних проєктів.

12. Ідентифіковано специфіку діяльності EUROPOL як міжнародної поліцейської організації, що діє в межах Європейського Союзу. Визначено напрями співпраці правоохоронних органів країн Центральної та Східної Європи з EUROPOL в контексті запобігання та протидії кримінальним

правопорушенням проти економічної системи. Обґрунтовано напрями розвитку механізму міжнародного співробітництва України з EUROPOL щодо запобігання та протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи, зокрема: 1) створення єдиної інформаційно-комунікаційної системи правоохоронних органів України щодо міжнародної співпраці з EUROPOL через офіцерів зв'язку; 2) розширення кола офіцерів зв'язку в EUROPOL через направлення їх не лише від Національної поліції, але й інших правоохоронних органів та органів державної влади, що реалізують правоохоронну функцію; 3) створення кадрового резерву офіцерів зв'язку в розрізі кожного правоохоронного органу; 4) запровадження системи підготовки та перепідготовки офіцерів зв'язку EUROPOL.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Монографія

1. Барановська Т.В. Запобігання та протидія кримінальним правопорушенням проти економічної системи: монографія. Житомир: Бук-Друк. 2023. 420 с.

Наукові праці, опубліковані в зарубіжних виданнях, що включенні до наукометричних баз даних Scopus та WOS

2. Kryshchanovych M., Dragan I., Grytsyshen D., Sergiienko L., Baranovska T. The Public and Environmental Aspect of Restoring Sustainable Regional Development in the Face of the Negative Impact of Military Actions on the Territory of the Country. *International Journal of Sustainable Development and Planning*. 17(5). 2022. с. 1645-1651 (Scopus).

3. Fuhelo P, Zharikova O, Blishchuk K, Baranovska T, Gudzenko N. Financial Support Of Territorial Communities Of Ukraine In The Context Of Decentralization. *Independent Journal of Management & Production*. 2022. 13(3). S291-S309. (WOS).

4. Kryshchanovych M., Britchenko I., Losonczy P., Baranovska T., Lukashevskaya U. State Management Mechanisms for the Exchange of Information Regarding Cyberattacks, Cyber Incidents and Information Security Incidents. *International Journal of Computer Science and Network Security*. 2022. vol. 22 (4). pp. 33-38. (WOS).

5. Bickauske D., Kromalcas S., Simanaviciene Z., Sergiienko L., Baranovska T. Digital transformation as a factor of ensuring country competitiveness: Moldova case analysis. *Independent Journal of Management*

& Production. 2021. No12 (6). pp. S560-S583. URL: <https://repository.mruni.eu/handle/007/17896> (WOS).

6. Kamyshanskyi O., Dykyi A., Kryzhanovskiy A., Baranovska T., Kovalchuk O. Carrying out investigative (search) actions in the investigation of fraud with financial resources. *Revista Cuestiones Políticas*. 2023. Volumen 41. Número 77. pp. 820-852 (WOS).

7. Khrushch N., Grytsyshen D., Baranovska T., Hrabchuk I., Shevchuk O. An information algorithm: Advancing financial intelligence management for Economic security. *Ingénierie des Systèmes d'Information*. 2023. Vol. 28, No. 5, pp. 1387-1394. <https://doi.org/10.18280/isi.280527> (Scopus).

Наукові праці, опубліковані в фахових виданнях

8. Барановська Т.В. Запобігання та протидія кримінальним правопорушенням проти економічної системи Німеччини: правовий аналіз кримінального законодавства. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. Випуск 1. С. 104-109.

9. Барановська Т.В. Становлення кримінального законодавства щодо запобігання та протидії кримінальним правопорушенням в сфері господарської діяльності. *Наукові перспективи*. 2023. № 2(32). С. 460-480.

10. Барановська Т.В. Становлення та розвиток кримінальної відповідальності за контрабанду в Україні: історико-правовий аспект. *Правова позиція (правонаступник наукового журналу "Вісник Академії митної служби України. Серія: "Право")*. 2023. №1 (38). С. 5-10.

11. Барановська Т.В. Запобігання та протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи Естонії: правовий аналіз кримінального законодавства. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2023. Том 34 (73). № 1. С. 56-61.

12. Барановська Т.В. Історико-правовий аналіз системи протидії легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом. *Київський часопис права*. 2023. № 1. С. 252-260.

13. Барановська Т.В. Еволюція відповідальності за кримінальні правопорушення проти економічної системи у вітчизняному кримінальному законодавстві. *Право і суспільство*. 2023. №2, Том 1. С. 200-211.

14. Барановська Т.В. Відповідальність за ухилення від сплати податків: історико-правовий аналіз вітчизняного законодавства. *Історико-правовий часопис*. 2023. № 1 (20). С.16-23.

15. Барановська Т.В. Історико-правовий аналіз становлення та розвитку відповідальності за підробку грошей та документів. *Juris Europensis Scientia*. 2023. Випуск 1. С. 118-122.

16. Дикий А.П., Барановська Т.В. Методологія формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки держави. *Наукові інновації та передові технології*. 2023. № 2(16). С. 148-168.

17. Барановська Т.В. Розвиток кримінального законодавства України: аналіз проекту нового КК щодо протидії економічній злочинності. *Академічні візії*. 2022. Випуск 15. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/467/430>.

18. Барановська Т.В. Кримінальні правопорушення проти економічної системи: сутність та властивості. *Академічні візії*. 2022. Випуск 14. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/474/429>.

19. Барановська Т.В. Розвиток наукового знання щодо протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. 2022. Випуск 35. С. 290-297.

20. Барановська Т.В. Становлення та розвиток кримінальної відповідальності за контрабанду. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. 2022. Випуск 33. С. 308-314.

21. Дикий А.П., Барановська Т.В. Міжнародна співпраця в сфері запобігання та протидії економічній злочинності. *Наукові інновації та передові технології*. 2022. № 5 (7). С. 272–285.

22. Малишев К.В., Барановська Т.В. Дослідження системного підходу до вивчення трансформації правоохоронної системи. *Право та державне управління*. 2021. № 2. С. 306-404.

23. Малишев К.В., Барановська Т.В. Центральні та допоміжні органи виконавчої влади, що формують та реалізують державну політику в сфері трансформації правоохоронної системи. *Право та державне управління*. 2021. № 4. С. 130-140.

24. Малишев К.В., Барановська Т.В. Теоретико-методологічний аналіз нормативно-правового регулювання правоохоронної системи як складова державної політики. *Право та державне управління*. 2020. № 3. С. 254-262.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

25. Ковпака А.А., Барановська Т.В. Інструменти управління фінансовою безпекою України. *Тези III Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні виклики сталого розвитку бізнесу»*, 3-4 листопада 2022 року. Житомир: «Житомирська політехніка», 2022. С. 214-215.

26. Дикий А.П., Барановська Т. В. Наслідки економічної злочинності як загрози економічній безпеці держави. “*Розвиток науки та техніки: виклики сучасності*”, *SXVII Міжнародна науково-практична інтернет-конференція*. м. Вінниця, 23 січня 2023 р. С. 68-73.

27. Дикий А.П., Барановська Т.В. Зміст поняття “економічна злочинність”: огляд наукової літератури. *The 45th International scientific and practical conference “World Development of Science and Technology”* (16-17 January, 2023) Pegas Publishing, Canada, Ottawa. 2023. 128 p. PP. 20-28. URL: https://el-conf.com.ua/wp-content/uploads/2023/02/Canada_170123.pdf.

28. Свірко С.В., Барановська Т.В. Державне управління бюджетною безпекою в контексті викликів національній безпеці України. *“Глобалізаційні виклики: урядування майбутнього”*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 7-8 червня 2022 р.). Київ, 2022. С. 254-257.

29. Свірко С.В., Барановська Т.В. Бюджетна безпека як об’єкт державного управління. *“Публічне управління та інновації”*: матеріали Міжнародного форуму (м. Львів, 20-21 травня 2021 р.). Львів, 2021. С. 52-56.

30. Барановська Т.В. Забезпечення економічної безпеки суб’єктів господарювання в контексті реформи децентралізації. *Економічна безпека: держава, регіон, підприємство: матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції з міжнародною участю*, (м. Полтава, 21 грудня 2020 р. – 21 січня 2021 р.). Полтава: НУПП, 2021. С. 64-65.

31. Барановська Т.В. Відповідальність за кримінальні порушення, пов’язані з контрабандою. *Аналіз тенденцій розвитку економіки, фінансів, управління та права: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції* (м. Біла Церква, 29 березня 2023 р.). Біла Церква: ЦФЕНД, 2023. С. 69-72.

32. Барановська Т.В. Відповідальність за кримінальні правопорушення, пов’язані з підробкою грошових коштів та документів. *Перспективи розвитку сучасної науки та освіти: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Львів, 29-30 березня 2023 р.). Львів: Львівський науковий форум, 2023. С. 48-52.

33. Барановська Т.В. Відповідальність за кримінальні правопорушення, пов’язані з легалізацією (відмиванням) доходів, отриманих злочинним шляхом. *The XIII International Scientific and Practical Conference “Information and its impact on social processes”*, April 03-05, Florence, Italy. P. 99-106

34. Барановська Т.В. Відповідальність за кримінальні правопорушення проти економічної системи (за Кримінальним Кодексом 2001 р.). *The 7th International scientific and practical conference Scientific progress: innovations, achievements and prospects”* (April 3-5, 2023) MDPC Publishing, Munich, Germany. 2023 P. 111-112.

АНОТАЦІЯ

Барановська Т.В. Запобігання та протидія кримінальним правопорушенням проти економічної системи. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. – Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. – Дніпро. 2023.

Дисертаційна робота присвячена вирішенню наукового завдання – обґрунтуванню теоретичних та методологічних положень формування та

реалізації стратегії протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи.

Ідентифіковано властивості кримінальних правопорушень проти економічної системи як об'єкту наукового дослідження: 1) кримінальні порушення, що порушують діючий економічний порядок в країні; 2) протидія функціонуванню ринків є загрозою економічній безпеці держави, конкуренції та інвестиційному клімату; 3) порушення міжнародного законодавства в сфері господарської діяльності; 4) кримінальні правопорушення, що пов'язані із державним майном та фінансами, зокрема, як в частині наповнення державного бюджету, так і в частині його використання; 5) узаконення нелегальної діяльності через легалізацію доходів отриманих злочинним шляхом; 6) незаконне використання економічних інструментів для інших неекономічних цілей. Під даним поняттям запропоновано розуміти: протиправні умисні, корисливі діяння, що порушують діючий економічний порядок в державі та за її межами з метою незаконного збагачення та / або протиправного використання економічних інструментів (відносин, механізмів) для інших неекономічних цілей (політичних, терористичних, воєнних та інші).

Обґрунтовано історико-правові положення розвитку системи запобігання та протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи в країнах світу та Україні в розрізі окремих видів протиправної діяльності (підробка грошей, цінних паперів та документів; контрабанда; легалізація (відмивання) доходів отриманих злочинним шляхом; ухилення від сплати податків та інших обов'язкових платежів, доведення до банкрутства). Обґрунтовано особливості кримінального законодавства Латвії, Литви, Естонії, Польщі, Німеччини, Угорщини, Словаччини, Австрії, Румунії, Болгарії, Словенії, Хорватії в контексті визначення векторів реформування вітчизняної системи запобігання та протидії кримінальним правопорушенням та формування структури і змісту нового кримінального кодексу як складової євроінтеграційних процесів.

Ідентифіковано властивості еволюції кримінального законодавства України та його кодифікації як основи правового захисту економічної системи через встановлення об'єктивних та суб'єктивних причин формування та реалізації кримінально-правових норм протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи, що стало основою ідентифікації векторів зміни підходу до формування кримінально-правового забезпечення захисту економічної системи. Встановлено підходи до пеналізації та депеналізації, криміналізації та декриміналізації окремих видів кримінальних правопорушень проти економічної системи держави шляхом аналізу кримінальних кодексів України (1921 р., 1927 р., 1960 р., 2001 р.) на основі чого ідентифіковано сукупність факторів, що визначає процес пеналізації досліджуваних видів кримінальних правопорушень.

Запропоновано підхід до реформування кримінального законодавства через розробку структури кримінального кодексу в частині кримінальних

правопорушень проти економічної системи, що передбачає поділ кримінального кодексу на книги та виділення книги «Кримінальні правопорушення проти економічної системи», яка поділяється на наступні розділи: 1. Кримінальні правопорушення проти порядку господарювання; 2) Кримінальні правопорушення проти бюджетної системи; 3) Кримінальні правопорушення проти фінансової системи та фінансових ринків; 4) Кримінальні правопорушення проти податкової системи; 5) Кримінальні правопорушення щодо протиправного використання економічних інструментів проти держави та суспільства; 6) Кримінальні правопорушення проти конкуренції та комерційної таємниці. Зазначений підхід враховує усі властивості економічної системи та напрями використання економічних інструментів в суспільних відносинах, що дозволяє здійснювати ефективне управління ризиками та загрозами економічній безпеці держави. Запропоновано внести в новий Кримінальний кодекс статті, що регулюють протидію таких видів діянь проти економічної системи як: фінансування збройних конфліктів; порушення міжнародних та національних економічних санкцій; майнінг (виробництво), обмін, купівля та продаж криптовалюти; корупція в приватному секторі.

Удосконалено діяльність правоохоронних органів України в сфері запобігання та протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи (Служби безпеки України, Бюро економічної безпеки, Державного бюро розслідувань та Національного антикорупційного бюро України) через: впровадження Єдиного Національного інформаційно-комунікаційного порталу правоохоронних органів; впровадження системи кадрового розвитку правоохоронної системи України через запровадження кадрових резервів; розвиток кадрового потенціалу правоохоронних органів через впровадження концепції «Освіти впродовж життя»; розширення діяльності правоохоронних органів в частині співпраці із іншими правоохоронними органами щодо створення спільних слідчих груп; розширення діяльності БЕБ в контексті запобігання та протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи, які стосуються корупції в корпоративному секторі; розширення просвітницької діяльності; формування єдиного підходу до кіберзахисту та забезпечення інформаційної безпеки.

Розроблено міжнародно-правовий механізм протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи через розвиток: правових форм організації міжнародного співробітництва (двосторонніх або багатосторонніх договорів про співпраці в сфері запобігання та протидії злочинності; участь в міжнародних політичних та безпекових міжнародних організаціях; співпраця з міжнародними поліцейськими організаціями (INTERPOL, EUROPOL, ASEANAPOL, AMERIPOL, AFRIPOL, GCCPOL, AIMC)), інструментів (інформаційні, організаційні, технічні, технологічні), напрямів (запобігання та протидія кримінальним правопорушенням проти економічної системи за різними їх видами) та національних джерел права, що регулюють міжнародне співробітництво в правоохоронній сфері.

Розроблено комплексний механізм формування та реалізації державної стратегії розширення можливостей міжнародної співпраці щодо запобігання та протидії кримінальним правопорушенням проти держави, політичного режиму та влади, основними положеннями якої мають стати: виявлення джерел фінансування незаконної діяльності проти держави, політичного режиму та влади; виявлення фінансових потоків, які пов'язані із фінансуванням незаконної діяльності проти держави (зокрема збройних конфліктів), політичної системи та влади (порушення міжнародних економічних та соціальних санкцій); розшук осіб та їх фінансових активів, які підозрюються в державній зраді, воєнних злочинах та колабораційній діяльності; проектна діяльність, що пов'язана із формуванням та реалізацією проектів для підвищення ефективності правоохоронної функції України. Для забезпечення реалізації мети Стратегії запропоновано: створення спільних слідчих груп з протидії фінансуванню незаконної діяльності проти держави, політичного режиму та влади, що мають забезпечити виявлення фінансових потоків, джерел фінансування, розшук фінансових активів правопорушників. Запропоновано механізм міжнародного співробітництва України з EUROPOL щодо запобігання та протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи, зокрема: 1) створення єдиної інформаційно-комунікаційної системи правоохоронних органів України щодо міжнародної співпраці з EUROPOL через офіцерів зв'язку; 2) розширення кола офіцерів зв'язку в EUROPOL через направлення їх не лише від Національної поліції, але й інших правоохоронних органів та органів державної влади, що реалізують правоохоронну функцію; 3) створення кадрового резерву офіцерів зв'язку в розрізі кожного правоохоронного органу; 4) запровадження системи підготовки та перепідготовки офіцерів зв'язку EUROPOL.

Ключові слова: економічна злочинність, кримінальні правопорушення проти економічної системи, економічна система, пеналізація, депеналізація, криміналізація, декриміналізація, санкції, кримінальне право.

ABSTRACT

Baranovska T.V. Prevention and counteraction of criminal offenses against the economic system. – *The manuscript.*

Theses for obtaining scientific degree of Doctor of Legal Sciences, specialty 12.00.08 – criminal law and criminology; criminal executive law. – Dnipropetrovskiy State University of Internal Affairs of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Dnipro, 2024.

A theses is dedicated to a solution of a scientific task - a substantiation of theoretical and methodological provisions of formation and implementation of a concept of combating criminal offenses against an economic system.

Properties of criminal offenses against an economic system as an object of scientific research have been identified: 1) criminal offenses that violate a current economic order in the country; 2) opposition to the functioning of markets is a threat to an economic security of a state, competition and an investment climate; 3) violation of international legislation in a field of economic activity; 4) criminal offenses related to state property and finances, in particular both in terms of filling the state budget and in terms of its use; 5) legalization of illegal activity through a legalization of proceeds obtained by crime; 6) illegal use of economic tools for other non-economic purposes. This concept is proposed to be understood as: illegal intentional, self-interested actions that violate the current economic order in the state and outside it with the aim of illegal enrichment and / or illegal use of economic tools (relationships, mechanisms) for other non-economic purposes (political, terrorist, military and others).

The historical and legal provisions of development of system of preventing and countering criminal offenses against the economic system in the countries of the world and Ukraine in terms of certain types of illegal activities (forgery of money, securities and documents; smuggling; legalization (laundering) of income obtained by criminal means; tax evasion are substantiated. and other mandatory payments, leading to bankruptcy). The peculiarities of the criminal legislation of Latvia, Lithuania, Estonia, Poland, Germany, Hungary, Slovakia, Austria, Romania, Bulgaria, Slovenia, Croatia in the context of determining the vectors of reforming the national system of prevention and counteraction of criminal offenses and forming the structure and content of the new criminal code as a component of European integration processes.

The properties of an evolution of the criminal legislation of Ukraine and its codification as the basis of legal protection of the economic system have been identified through the establishment of objective and subjective reasons for the formation and implementation of criminal law norms for combating criminal offenses against the economic system, which became the basis for identifying the vectors of changing the approach to the formation of criminal legal support for the protection of the economic system. Approaches to criminalization and decriminalization, criminalization, and decriminalization of certain types of criminal offenses against the economic system of the state were established by analyzing the criminal codes of Ukraine (1921, 1927, 1960, 2001), based on which a set of factors was identified that determines the process penalization of the studied types of criminal offenses.

An approach to the reform of criminal legislation is proposed through the development of a structure of the criminal code in terms of criminal offenses against the economic system, which involves dividing the criminal code into books and separating the book "Criminal offenses against the economic system", which is divided into the following sections: 1. Criminal offenses against the economic

system ; 2) Criminal offenses against the budget system; 3) Criminal offenses against the financial system and financial markets; 4) Criminal offenses against the tax system; 5) Criminal offenses regarding illegal use of economic instruments against the state and society; 6) Criminal offenses against competition and trade secrets. The specified approach takes into account all the properties of the economic system and directions for the use of economic tools in social relations, which allows effective management of risks and threats to the economic security of the state. It is proposed to add articles to the new Criminal Code that regulate countermeasures against such types of actions against the economic system as: financing of armed conflicts; violation of international and national economic sanctions; mining (production), exchange, purchase and sale of cryptocurrency; corruption in the private sector.

The activity of law enforcement agencies of Ukraine in the field of prevention and countermeasures against criminal offenses against the economic system (Security Service of Ukraine, Bureau of Economy, State Bureau of Investigation and National Anti-Corruption Bureau of Ukraine) has been improved through: implementation of the Unified National Information and Communication Portal of law enforcement agencies; implementation of the personnel development system of the law enforcement system of Ukraine through the introduction of personnel reserves; development of personnel potential of law enforcement agencies through the implementation of the concept of "Education throughout life"; expanding the activities of law enforcement agencies in terms of cooperation with other law enforcement agencies regarding the creation of joint investigative teams; expansion of BEB activities in the context of prevention and counteraction of criminal offenses against the economic system, which relate to corruption in the corporate sector; expansion of educational activities; formation of a unified approach to cyber security and ensuring information security.

An international legal mechanism for combating criminal offenses against the economic system has been developed through the development of: legal forms of international cooperation (bilateral or multilateral agreements on cooperation in the field of crime prevention and counteraction; participation in international political and security international organizations; cooperation with international police organizations (INTERPOL, EUROPOL, ASEANAPOL, AMERIPOL, AFRIPOL, GCCPOL, AIMC)), tools (informational, organizational, technical, technological), directions (prevention and counteraction of criminal offenses against the economic system in their various branches) and national sources of law regulating international cooperation in law enforcement sphere.

A comprehensive mechanism for the formation and implementation of the state strategy for expanding opportunities for international cooperation to prevent and counter criminal offenses against the state, the political regime and the authorities has been developed, the main provisions of which should be: identifying

the sources of funding for illegal activities against the state, the political regime and the authorities; identification of financial flows related to the financing of illegal activities against the state (in particular, armed conflicts), the political system and the government (violation of international economic and social sanctions); search for persons and their financial assets who are suspected of treason, war crimes and collaborative activities; project activities related to the formation and implementation of projects to improve the effectiveness of the law enforcement function of Ukraine. In order to ensure the implementation of the goal of the Strategy, the following is proposed: the creation of joint investigative groups to combat the financing of illegal activities against the state, the political regime and the authorities, which should ensure the identification of financial flows, sources of financing, and the search for financial assets of offenders. A mechanism for Ukraine's international cooperation with EUROPOL to prevent and counter criminal offenses against the economic system is proposed, in particular: 1) creation of a unified information and communication system of law enforcement agencies of Ukraine regarding international cooperation with EUROPOL through liaison officers; 2) expansion of the circle of liaison officers in EUROPOL by sending them not only from the National Police, but also from other law enforcement agencies and state authorities implementing the law enforcement function; 3) creation of a personnel reserve of liaison officers for each law enforcement agency; 4) introduction of a system of training and retraining of EUROPOL officers.

Key words: economic crime, criminal offenses against the economic system, economic system, penalization, decriminalization, criminalization, decriminalization, sanctions, criminal law.